

KUR'AN'DA GÜNAH ANLAMINA GELEN KELİMELERİN ANLAM FARK (NEZÂİR BAĞLAMINDA BİR İNCELEME)

DIFFERENCES IN MEANING OF THE WORDS WHICH MEAN SIN IN THE QUR'AN (A REVIEW WITHIN THE CONTEXT OF NEZÂİR)

Öğretmen M. Faik Kırtay

Milli Eğitim Bakanlığı

e-posta: mfkirtay@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8342-7370

ATIF: Kırtay, M. Faik, "Kur'an'da Günah Anlamına Gelen Kelimelerin Anlam Farkı (Nezâir Bağlamında Bir İnceleme)", Hikmet Yurdu, CİLT: 14, SAYI: 27, , ss.155-182

ÖZ: Anlam zenginliğine sahip Kur'an'daki bir kelimenin farklı yerlerde ve anlamlarda kullanılması (vücûh) ve birkaç kelimenin aynı anlamı vermesi (nezâir) olarak tanımlanmıştır. Bu ilimler, âyetlerin siyâk-sibâkında delalet ettiği anlamın belirlenmesinde önemlidir. Özellikle nezâir ilmiyle ilgili eşanlamlı ve yakın anlamlı kelimeler arasındaki ince mana farklılıkları mevcuttur. İlk dönemlerde hassasiyet gösterilse de sonraki zamanlarda bu kavramlar genel olarak birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu kullanımlar, âyetlerin gerçek manasıyla anlaşılmasına, doğru hükümlerin konulmasına engel olup yanlış düşünce, tanım, hüküm verme ve uygulamalara sebep olabilmektedir. Bu çalışmada Türkçeye *günah* olarak çevrilen kebir, ism, zenb, hatîe, vizr, hûb, hins, seyyie ve lemem gibi kavramlar arasında mana farklılıklarının olduğu nezâir ilmi çerçevesinde furûku'l-luğa kapsamında değerlendirilecektir. Kur'an'da doğrudan günah anlamına gelen bu kavramlar kök mana, kullanım yerleri, verilen mesaj ve anlamlara değinilecektir. Kavramlar arasındaki anlam farklılıklarının tespiti yapılarak neden birbirlerinin yerine eşanlamlı veya yakın anlamlı olarak kullanılmamaları gerektiği sonucuna varılacaktır. Birbirine eş veya yakın anlamlı olsa da esasında Kur'an'da farklı kavramların kullanıl-

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 19 Kasım 2020/ 19 November 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 23 Kasım 2020/ 17 November 2020

Yayın Tarihi / Published: 01 Ocak 2021/01 January 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak- Haziran / January -June

Cilt / Volume: 14 **Sayı / Issue:** 27 **Sez / Pub Date:** : Ocak- Haziran / Januari -June 201/1

Sayfa / Pages: 155-182

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iThenticate intihal programıyla tarandıktan sonra, iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

masının hikmet sebebi anlaşılacaktır. Günah kavramı üzerinde yapılan bu çalışma, alanında ilk ve son olmayıp süreçteki bir katedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'an, Nezair, Furûk, Günah

Abstract:

In the Qur'an, which has a wealth of meaning, the use of a word in different places with different meanings is defined as "vücûh" and the use of several words with the same meaning is defined as "nezâir". This knowledge is important in determining the meaning indicated before and after verses. Most especially, there are subtle differences in meaning between synonymous words and words with similar meaning related to nezair science. Although sensitivity was displayed in the early periods, these concepts were generally used interchangeably in later times. These uses prevent the true understanding of the verses and making correct judgements, and can lead to twisted mind, false definitions, misjudge and false practises. In this study, that there are differences in meaning between the concepts such as kebîr, ism, zenb, hatîe, vizr, hûb, hins, seyyie and lemem, which are translated into Turkish as "sin/günah" will be evaluated within the scope of "furûku'l-luğa" in the framework of "nezâir". These concepts, which directly mean "sin" in the Qur'an, will be mentioned with their semantemes, places they are used, the messages given by them and the meanings. By determining the differences in meaning between the concepts, it will be concluded why they should not be used interchangeably as synonyms or words with close meaning. The reason why different concepts are used in the Qur'an will be understood even though they are synonymous or close to each other in meaning. This study on the concept of "sin" is not the first and last in its field but just a drop in the poces.

Key Words: Comment (Tafsir), Qur'an, Nezair, Furûk, Sin

Giriş:

Yüce Allah, tarih boyunca toplumlara içlerinden kendi diliyle konuşan bir elçi seçmiş ve uyarıcı göndermeden hiçbir topluma azap etmeyeceğini bildirmiştir. Son ilahi çağrı Kur'an, Peygamberler geleneği olarak Hz. İbrahim'in duası ile tarih, toplum ve coğrafya gereği, Arap toplumuna kendi içlerinden Hz. Muhammed'e nazil olmuştur. Vahiy dili olarak Arapça telâffuzu, kelimelerin içerdiği anlam, cümle yapısı ve kuruluşu, üslup ve edebi yönüyle güçlü ve anlam örgüsüyle de zengin bir dildir. Vucûh ve nezâir gibi birçok edebî unsuru taşıması nedeniyle Kur'an'ın inanan ve inanmayanlar tarafından dinleme, anlama ilgisine mazhar olup merak uyandırmıştır.

Kelimeleri kullanım yerlerine göre anlamlarının tespit edilmesi ve bağlamında kullanılması, maksadın doğru anlaşılması için önemlidir. Bu nedenle kelimelerin etimolojisi ve semantik gelişimi ehemmiyet arz etmektedir. Kök anlam esas tutulmak kaydıyla tarihi süreçte üretilen kelimeler ve anlamlarının tespiti, kök anlamıyla ilişkisi olmayanla-

ra sonradan yüklenen anlam ve kavramların dilin mantık örgüsüne uygunluğu semantik çalışma alanına girmektedir.¹

Kur'an'da günah anlamına gelen birçok kelime bulunmasına rağmen bu kelimelerin hepsi "günah" sözcüğü ile Türkçeye aktarılmaktadır. Arapçada farklı kelimelere "günah" anlamı verilse de bağlamına göre farklı kelimelerle ifade edilmiş olması, aralarında anlam farklarının olduğunu göstermektedir. Bu kelimelerin âyetlerde bütün bağlamlarda aynı türden bir günahı ifade etmediği, aralarında bazı nüansların olduğu kanaatine götürmektedir. Bu sebeple çalışma, nezâir ilmi ve furûku'l-luğa yöntemiyle ele alınarak günah anlamına gelen yakın anlamlı kelimelerin Kur'an'da kullanıldıkları anlamlar ile birbirlerinden ayrılan anlam nüansları, tefsir ve lügat yardımıyla izah edilmiştir. Kavramlar arasındaki anlam farklılıklarının tespiti ile hem Kur'an'ın anlaşılması hem de Kur'an temelinde günah kavramıyla konulacak hükümlerin isabetli olmasını sağlayabilecektir.

Kur'an kavramları üzerinde araştırma yapmak, tefsir ilminin faaliyet alanlarından olup ilahi maksadın anlaşılması için ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple kelime ve kavramların ifade ettiği anlamın iyi tahlil edilmesini gerektirmektedir. Kur'an-ı Kerîm'de aynı kelimenin farklı yerlerde farklı anlamlarda kullanıldığı gibi (vucûh) birçok kelimenin de aynı anlamda kullanıldığı nezâir ilmi tarafından ele alınan bir konudur. Kur'an-ı Kerîm'le ilgili yazılan Ulûmu'l-Kur'an eserlerinde başlık olarak yer verilen vucûh ve nezâir ilmi, bu konuyla ilgili zengin bir malzeme arz eder.

Zengin anlamlara sahip Kur'ân-ı Kerîm kavramları üzerine yapılan çalışmalar, ilâ nihâye devam edecektir. Bu kavramlardan biri olan "günah", insanın davranışları açısından üzerinde durulması gereken bir sözcüktür. İnsanların günlük hayatta karşılaştıkları ve yaptıkları her çeşit hata ve yanlış, bu kelimenin kapsamına girmektedir. Bunun için günah kavramı, insan davranışlarının belirlenmesi için önemlidir. Her zaman güncelliğini korumuş bir kavramdır. Esasında bu kelimenin karşılığında Kur'ân-ı Kerîm'de farklı kelimelerin kullanıldığı açıktır. Hatanın şekli, küçüklüğü ve büyüklüğü, öncesi, sonrası, niyet, süreci ve sonucu, yapılmış olan yanlışın farklı lafızlarla ifade edilmesini gerektirmektedir. Kur'an'ın günah kelimesine yüklediği anlam ve kullandığı lafızların anlam farklılıklarının tespiti, ilâhî maksadın daha iyi anlaşılması ve toplumun bu kelimeyi genelleyerek yanlış olarak bildiği ve kullandığı kavrama açıklık getirecektir. Kur'ân-ı Kerîm'de birçok kelimenin anlam farklılığına rağmen dilimize sadece günah olarak tercüme edilmesi, Kur'an'ın anlaşılması hususunda bazı anlama problemlerine

¹ Sabri Türkmen, "Furûk İlmi Açısından Ecr, Sevap ve Ceza Kelimelerinin Kur'an'daki Kullanımları", *İnönü İlahiyat Dergisi*, 4/1, (Bahar 2013), 158.

sebepe olabilmektedir. Günah kavramının yanlış yerde kullanılmasına engel olmak ve benzeri problemlere çözüm üretmek üzere konunun ele alınmasının yararlı olacağı görülmektedir.

Kur'an-ı Kerîm, günah anlamını ifade etmek için birçok kelime kullanmaktadır. Bu kelimeler birbirine eş, yakın veya uzak anlamlı olabilmektedir. Genel olarak aynı anlama gelmekle beraber, gerek işlenmiş olan günahın mahiyeti gerekse günahın anlam ve kullanma yerine göre farklı boyutlarına vurgu yapması nedeniyle farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Böyle kullanılmasının sebebi olarak Arapça dilinin zenginliğinin yanında, her bir kelimenin günahın farklı bir boyutuna dikkat çekmesidir. Bu kavramlardan kebîr/kebâir, ism, zenb, hatîe, vizr, hûb, hıns, seyyie ve lemem gibi doğrudan günah anlamını kapsayanlar olduğu gibi cürm, fahşâ, fısk, fücûr, delâlet, şikâk, cünâh, fesât, ğayy gibi fiil, süreç veya sonuç itibariyle günahla ilişkili kelimeler de vardır. Süreç ve sonuç itibariyle işlenen bir suç sonunda verilmiş olan fâcir, fâsık, fâsid, kâfir ve münâfık gibi vasıflar, çalışmamızda günah kavramının dışında tutulmuştur. Çünkü bu kavramlar doğrudan günah anlamı içermemektedir. Kişinin davranışları, bu vasıfları almasına sebep olmuştur. Bütün bu kavramların ortak noktası, nefis, şeytan, karanlık, kötü işler, sıkıntı, ızdırab, toplumsal huzursuzluk, kargaşa, çirkin ve bayağı davranış, düzen ve dengeyi bozma ile haddi aşma gibi anlamlardır. Bu nedenle araştırma, günah kavramının doğrudan anlamını çağrıştıran kelimelerin tespiti ve anlam farklarının bulunması hususunda sınırlı tutulacaktır.

1. Kur'an'ı Anlamada Nezâir ve Furûku'l-Luğa İlimleri

İnsanlar, birbirleriyle iletişime geçmek istediklerinde ihtiyaç duydukları kelimeleri dilin yapısı içerisinde yer alan anlam farklılıkları ile seçmektedir. Özellikle meâl ve tefsir çevirilerinde, benzeri bir durum söz konusudur. Kur'an-ı Kerîm'de bulunan bir ifadenin anlam, şekil ve işlevselliğine eşdeğer bir ibarenin hedef dilde oluşturulması, ilâhî kelimelerde isabetli anlam, doğru anlaşılma ve muradın hâsıl olmasına vesile olmaktadır. Bu anlam farklılıklarını vucûh ve nezâir ilmi ele almaktadır. Furûk ise, ilk dönemlerde hayvan türleri ile onlara ait farklı uzuvların adları üzerinde yapılan çalışmaların ana konusu iken zamanla dil kapsamında luğavi farklılıklar da bu başlık altında işlenmiştir.² Furûku'l-Luğavi, farklı lafızlara sahip olan kelimelerin ortak bir manada birleşmekle beraber arada ince farkların olduğunu savunur ve bunu tespiti çalışmaktadır.³

² Hulusi Kılıç, "Furûk", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/222.

³ Türkmen, *Furûk İlmi Açısından Ecr, Sevap ve Ceza Kelimeleri*, 157.

Kur'an'daki kelimelerin anlam zenginliği olup onun hedef dillere çeviride Furûk ilminden faydalanılmaktadır.

1.1. Nezâir

Âyetlerin bütünlüğü dikkate alınarak içerisindeki kelimelerin anlamlarının belirlendiği vucûh ve nezâir ilmi, özellikle Kur'an çevirilerinde hedef anlamın tespitinde önem arz etmektedir. Çünkü diller arasındaki şekil ve anlam farklılığı, sözün başka bir dile anlam, şekil ve işlevselliği yönüyle misli bir ibareye dönüştürülmesini zorlaştırmaktadır. Bu zorluk ve yanlış çeviriler, insanların düşünce ve ahlak yapısını etkilemekte ve kelime ile cümleye farklı anlamlar yüklemesine sebep olabilmektedir. Şeklin göz ardı edilmesi, anlam farklılığına sebep olabileceği gibi, lafza bağlılık ve anlamın ötelenmesi halinde de mesajın eksik olmasını ve ifade edilme sorununu doğurmaktadır.⁴

Arapçada vucûh, vech kelimesinin çoğuludur. En yaygın manasıyla yüz ve çehre demek olan vech, bir şeyin kendisi, üst kısmı, önü, uslûb, tarz, sebep, cihet⁵ gibi birçok gelmektedir. Nezârâ kelimesinin çoğulu olan nezâir ise, benzer, misl, bir şeye benzemek üzere yapılan karşılık⁶ gibi anlamlara gelmektedir. Bu benzerlik söz, fiil ve şekilde olabilir.⁷

Vucûh ve nezâir alanında ilk çalışmayı yapan tefsircilerden Mukatil b. Süleyman (ö. 170/767)'dir. Mukatil'den sonra eser veren âlimler, bu ilim dalının Kur'an ilimlerinin bir alt disiplini olması hususunda katkı sağlamışlardır. İbnu'l-Cevzi (ö. 597/1201)'ye göre nezâir, Kur'an'ın muhtelif yerlerinde geçen kelimelerin zikredildiği her yerde diğerlerinden farklı bir mana kast etmesidir. Bir kelimenin yazıldığı yerde diğerlerinden farklı bir şekilde tefsir edilmesi de o kelimenin vucûhudur. O halde nezâir lafızların, vucûh ise bu lafızlara ait manaların ele alınmasıdır. Bu ilmin temel prensibi budur.⁸ Zerkeşî (ö. 794/1392) de bir lafzın Kur'ân-ı Kerîm'de birkaç yerde tekrar edilip hepsinin aynı anlamı ifade etmesi halinde bu lafızların nezâiri oluşturduğunu savunmaktadır.⁹ İki müellifin nezâir ilmi hususundaki farkı şudur: İbnu'l-Cevzi lafız birliğine itibar ederken Zerkeşî ise hem lafız hem de mana birliğini dikkate almıştır.¹⁰ İbni Teymiye (ö. 728/1328) farklı

⁴ Habip Gül, "Kur'an Çevirilerinde Vucûh-Nezâir İlminin Önemi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11/59, (Ekim 2018), 1315.

⁵ İbn Faris, Ebu'l-Hüseyn b. Zekeriyya, *Mu'cemu mekâyisü'l-luğa*, thk. Abdusselam Muhammed Harun, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1999), "n6/89; Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, (Beyrut: Dâru Sadr, 1414 H), 13/555.

⁶ İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 13/556.

⁷ Halil Altuntaş, "el-Vucûh ve'n-Nezâir", *Diyanet Dergisi*, 26/1, (Bahar 1990), 15.

⁸ Altuntaş, "el-Vucûh ve'n-Nezâir", 16.

⁹ Ebû Abdullah Bedruddin Muhammed b. Abdullah b. Bahadır ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1957), 1/102.

¹⁰ Altuntaş, Halil, *el-Vucûh ve'n-Nezâir*, s. 18.

anlamlara gelen lafızlara vucûh, her yerde anlamı aynı olan fakat bağlam sebebiyle farklı şeylerin kastedildiği lafızlara ise nezâir¹¹ demiştir. Suyûti (ö. 911/1505), vucûhu değişik manalarda kullanılan tek kelime, nezâiri de birbirine benzeyen kelime şeklinde yalın bir tanım yapmıştır.¹²

Genel kanaat olarak lafızları farklı, ama anlamları aynı olarak tanımlanan nezâir, bir kavram grubunun oluşmasına fayda sağlamaktadır. Türkçeye sadece günah olarak tercüme edilen, Kur'an'da ise birçok kelime ile ifade edilmiştir. Bu, Kur'an'ın kelime ve anlam zenginliğidir. Fakat anlamları aynı veya birbirine yakın olsa da aralarında anlam nüansları mevcut olan bu kelimelerin bağlam manalarının tespiti, nezâir ilminin bir alt disiplini kabul edilen Furûku'l-Luğavî tarafından ele alınmaktadır. Bu nedenle Furûku'l-Luğavî ile ilgili tanım, yöntem ve eserlere kısaca değinilecektir.

1.2. Furûku'l-Luğa

Arapçada iki şeyin arasını ayırmak veya iki şeyi birbirinden ayırt etmek anlamında olan fark sözcüğünün çoğulu Furûk'tur.¹³ Kur'ân-ı Kerîm'de lüğât anlamıyla kullanılan kelimenin ıstılahi manası, anlam itibariyle birbirine yakın olan kelimeler arasında tespit edilen ince manalardır. İlk dönem âlimleri tarafından kelimeler arasındaki ince farklar bilinirken insanların zamanla yakın anlamlı bu sözcüklerin birbirinin yerine kullanılmasıyla arada bulunan ince anlam farklılıkları da zamanla kaybolmuştur. Yakın anlamlı sözcüklerin anlam farklılıklarının göz ardı edilmesiyle beraber kelimeler, birbirinin yerine müteradif olarak kullanılmıştır. Anlamın azaldığı ve zarar gördüğü bir olgu olarak ortaya çıkan bu durum, Kur'an'da bir kelimenin zengin ve farklı anlamlarının tespiti, günah bağlamında hüküm verilmesinde müfessirlerin de bu alanda çalışmalarını gerektirmiştir.¹⁴

İnsanların kelimelerin asıl anlam ile aralarındaki nüanslara bakmadan kavramları birbirinin yerine kullanmaları nedeniyle anlam yönüyle birbirine eş veya yakın olan kelimeler arasındaki ince farkların tespiti için çalışmalar yapılmıştır. Furûk çalışması, dilin yanlış kullanılması ve ifadenin meramı tam anlatamaması veya anlaşılabilmesi sonucunda ihtiyaç olarak başlamıştır. Bu alanda yazılmış eserler, eş anlamlı/yakın an-

¹¹ Mustafa Karagöz, "İbn Teymiye'nin Vucûh ve Nezâir Tanımının Etkileri ve Sorunları", *Bilimnâme*, 36/2 (Bahar 2018), 262-264.

¹² Abdurrahman İbn Ebî Bekr Celaleddin es-Suyûtî, *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*, thk. M. Ebu'l-Fadl İbrahim, (Mısır: el-Hey'etü'l-Mısriyyetu'l-Âmmetu li'l-Kitâbi, 1974), 2/144.

¹³ Ebu Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *Es-Sihâh tâcu'l-luğati ve sihâhu'l Arabiyye*, thk. Ahmed Abdulğafûr Attâr, (Beyrut: Daru'l- İlm li'l-Melâyin, 1987), 4/1540; İbn Fâris, *Mekayisu'l-luğa*, 4/494; Ebu'l-Kasım Mahmud b. Amr b. Ahmed ez-Zamahşerî Carullah, *Esâsu'l-belâğâ*, thk. Muhammed Basil Uyûnu's-Suûd, (Beyrut: Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 2/20.

¹⁴ Türkmen, "Furûk İlmi Açısından Ecr, Sevap ve Ceza Kelimeleri", 160-161.

lamlı kelimeler ve bir mana için kullanılan kelimeler olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür. Eş anlamlı ve yakın anlamlı konusu üzerinde yazılan eserlerde kelimeler arasındaki anlam farklılıkları belirlenmektedir. Bir mana için kullanılan kelimeleri konu edinen eserler ise farklara değinilmeden kelimelerin bir araya getirilmesinden oluşmaktadır.¹⁵

Furûk ilmi, sözcüklerdeki ince anlamları tespit etmektedir. Kelimelerin mana farklarını ortaya koyup kavramların birbirinin yerine kullanılarak anlama yanlışlarını engellemeye çalışan ve detaylı çalışmaları gerektiren bir alandır. Bu alanda, müellifler azami derecede çaba sarf ederek lafızlardaki ince anlamları tespit hususunda eserler vermişlerdir. Erken dönem denilebilecek Hicri 3. ve 4. âsırda Kutrub (ö. 210/825), Ebû Zeyd el-Ensârî (ö. 215/830), Asmaî (ö. 216/831), İbnü's-Sikkît (ö. 244/858), Ebû Hâtim es-Sicistânî (ö. 255/869), Ebû İshak ez-Zeccâc (ö. 311/923), Ebü't-Tayyib el-Lugavî (ö. 351/962), İbn Cinnî (ö. 392/1002) ve İbn Fâris (ö. 395/1004) gibi birçok âlim, eserleriyle bu alanda hizmet etmişlerdir. Dilin bozulmasından endişelenen dilciler, bunu sözlük ilmine taşıyıp kelimelerin kök anlam ile anlam farklarını tespit etmede hassasiyet göstermişlerdir.¹⁶

Bu hususta çalışan bilginler, lafızların birbirinden farklı olan yönlerini tespit etmek için metotlar oluşturmuşlar ve kriterler ortaya koymuşlardır. İki kelimenin kullanım yerleri, sıfat farklılığı, te'vil, fiillerdeki geçişlik, zıtlık, kavramın türediği kök, lafzın siğâsının anlamı ve konuluş amacı¹⁷ gibi temel unsurlar aracılığıyla sözcükler arasındaki ince anlam farklarının tespitini yapmaya çalışmışlardır. Bilginlerin ciddi manada bir emek ve çabası ile oluşturulan bu yöntem ve teknikleri neticesinde Arapçanın ve özellikle Kur'an'daki kelimelerin taşıdıkları anlam farklılıklarının tespit edilmesi hususunda katkıları olmuştur.

Kur'an'daki lafızların hikmeti üzerinde duran dilbilim âlimleri, bu lafızların birbirinin yerine değil, neden farklı kelimelerin kullanıldığını tespit edip bu yöntem ile anlam farkını izah etmişlerdir. Belli bir konu çerçevesinde ele alınan mevdûî tefsir tarzında ilgili âyetler cem edilerek kelime ve ibareler açıklanmış, Kur'an'ın sûre sırası ile tefsirinin aksine kavram odaklı çalışma ile lafızların anlam incelikleri ortaya konularak izah edilmeye çalışılmıştır. Çünkü Furûk ilmi, cümle veya kelimenin zahiri anlamı değil kelimenin konuluşundan en son gelinen ana kadar ki anlamları tahlil ederek eş, yakın ve

¹⁵ Kılıç, Hulusi, "Furûk", 13/222.

¹⁶ Kılıç, Hulusi, "Furûk", 13/223.

¹⁷ Türkmen, *Kur'an-ı Kerim'de Anlam İncelikleri*, (İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 2017), 79-82.

zıt anlamlarıyla karşılaştırıp Kur'an'daki kelimelerin ince anlamlarının tespitine yönelik çalışmaları ihtivâ etmektedir.

Bir tür ve nazariye olan Furûk'un konusu, mütekâribât/yakın anlamlılardır. Furûk, farkların tespiti için belli bir yöntem kullanmakta ve bir sürece dayanmaktadır. Eşanlamlı ve yakın anlamlı sözcüklerin birbirinin yerine kullanılmadığına bir açıklık getirmektedir. Bu çeşit çalışmaların özellikle Türkçe meal ve tefsir tercümelerinde kelimelerin taşıdığı anlamın belirlenmesi için birçok Kur'an kelimesinin sadece günah olarak tercüme edilmesi, kavramın ayet bağlamında vurgulamak istediği anlamın eksik anlaşılmasına veya fikhî hükümlerin oluşturulmasında sorunlara sebep olmaktadır.

2. Kur'an'da Günah Anlamında Kullanılan Kelimeler

Vahiyle birlikte insan gündemine giren günah kavramı, bütün millet ve toplumalarda önemli bir yer tutar. Günah anlayışına sahip olan cahiliyye Arapları, ahirete inanmadıkları için işledikleri suçlardan dolayı bu dünyada fakir düşmek, hasta olmak gibi cezalarla karşılaşacaklarına inanmışlardır. Tanrılara saygısızlık, yasaklanan hayvanlardan faydalanma, adam öldürme, hırsızlık ve evli kadının zinası gibi günah olarak saydıkları durumlarıdır.¹⁸

Türkçe'de ilahi emirlere aykırı davranış, ters amel, fiil, vicdanı rahatsız eden kabahat, suç, mesuliyet, sorumluluk ve vebal gibi anlamlarda kullanılan günah kavramı, darlık, sıkıntı, engel, sorumluluk kelimeleriyle tercüme edilmiştir. İlahi emir ve sorumlulukların yerine getirilmemesi veya vahiyle belirlenen yasakların çiğnenmesiyle ortaya çıkan dini, ahlaki ve vicdani yönden mesuliyeti gerektiren bir durumdur. Beşeri kanun ve kuralların çiğnenmesinde suç kabul edilirken dini alanda ise günah olarak adlandırılmıştır. Günahın içeriği ve karşılığı olan cezanın dünyevi veya uhrevi olması konusu da bütün dinlerde farklılık arz edebilmektedir.¹⁹

Kur'an, olay ve olguları özüne sadık kalarak belağât sanatıyla derin anlamlar oluşturmak için bir kelimenin genel ve özel tüm anlamlarını ifade etmiştir. Bununla insanların ilgi ve dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Yapılan iş, Allah'ı, kendisini veya toplumu ilgilendirmesi gibi bazı farklılıklara rağmen anlam itibariyle esasında birlikteliği ifade eden kelimeler mevcuttur. Kur'an'ın bunları farklı kavramlarla dile getirmesi, bahsedilen mevzunun iş, oluş, bitiş ve bağlayıcılığı itibariyle farklı olmasından kaynaklan-

¹⁸ Adil Bebek, "Günah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/282.

¹⁹ Ömer Faruk Harman, "Günah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/278.

maktadır. Kur'an'ın bu üslubu, özellikle birçok kelime ile ifade ettiği günah kavramı için de geçerli olduğunu müşahede etmek mümkündür. Kelimelerin bağlamlarıyla birbirinden farklılıkları olsa da kök veya ince bir anlam irtibatıyla aynı mana örgüsünü kurmakta, başlangıç, süreç veya sonuç itibariyle günah kavramını çağrıştıran bir durum oluşturmaktadır. Bu kelimelerin kullanıldığı yerlerde fitrata aykırılık, kargaşa, huzursuzluk, kötü ve çirkin, fitne ve fesat gibi doğal gidişata aykırı durum ve haller görülebilir.

2.1. Kebîre/Kebâir (الكبائر - الكبيرة)

Kur'an'da günah anlamına gelen Kebîre/Kebâir, كبر fiil kökünden türemiştir. Ragıb el-İsfahânî, (ö. 1109) bu kelimenin kök anlamına cisimlerde somutluk, azlık-çokluk, sayılar ve bir varlığın sıfatı olma şeklinde dört mana vermiştir.²⁰ Semîn el-Halebî (ö. 756/1355) ise zorluk, meşakkat, cisimlerin hacmi, sayı olarak azlık ve çokluğu, büyüklüğün ve çokluğun aynı anlamda olması, ihtiyarın gençten daha büyük olması anlamında zamanın geçmesi, mekân yönünden büyüklük, önderlik ve ileri gelen anlamında büyüklük²¹ gibi daha kapsamlı bir kök anlam tespitinde bulunmuştur. Sağîre kelimesinin zıttı olan kebîre, maddî veya mânevî yönden büyük olmak anlamında bir isimdir. Çoğulu kebâirdir. Kavramsal olarak kebîre, dinen yasaklandığı hususunda kesin delil bulunan, hakkında dünyevî had ve uhrevî cezası olan fiil ve davranış²² şeklinde tanımlanmaktadır. Bütün günahların kebîre olarak kabul edilmesi naslara aykırıdır. Büyük günahların dışında kalanlar ise sağîre olarak sayılmaktadır.²³

Allah'ın yüceliği yönüyle kendisine karşı işlenen günahların büyük-küçük şeklinde bir tasnifin yapılmasını gereksiz görenlere karşılık seyyiât ve lemem kelimelerinin geçtiği âyetler²⁴ göz önünde bulundurulduğunda meşhur ve makbul olan böyle bir tasnife ihtiyaç duyulmasıdır. Bu nedenle âyet ve hadis nassına dayanarak günahı tespit edip büyüklük ve küçüklük hususunda kategorize etmek mümkündür. İbn's-Salâh, (ö. 643/1245) kendisine büyük günah ismi tatbik edilecek kadar büyük olan her günahın kebîre olduğunu²⁵ söylerken Kâdî Abdulcebbar (ö. 415/1025) ise kebîreyi, günahkârın

²⁰ Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Ragıb el- İsfahânî, *Müfredat fi garîbi'l-Kur'ân*, thk. Safvan Adnan Davudî, (Beyrut: Dârü's-Şamiyye, 1991), 696.

²¹ Ebu'l-Abbâs Şihâbüddin es-Semîn el-Halebî, *Umdetu'l-hüffâz fi tefsîri eşrefi'l-elfâz*, thk. Muhammed Bâsil Uyûnu's-Sûd, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996), 3/365.

²² Seyyid Şerif el-Cürçânî, *Kitabu't-Ta'rifât*, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983), 183.

²³ Bebek, "Kebire", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/163-164.

²⁴ *Kur'ân-ı Yolu Meâli*, çev. Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrırcı-İ. Kâfi Dönmez-Sadrettin Gümüş, (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), en-Nisa, 4/31; en-Necm, 53/32.

²⁵ Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhaddîn Abdîrahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî, *el-Fetâvâ ve mesâilü ibn's-Salâh fi't-tefsîri ve'l-hadîsi ve'l-usûli ve'l-fikhi*, thk. Abdulkerim Osman, (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1986), 147-148.

günahının sevabından fazla olması; sağırenin de sevabının ikâbından fazla olması²⁶ şeklinde tanımlamada bulunmuştur.

كبر ve türevleri, Kur'ân-ı Kerîm'de 185 yerde geçmektedir. Bu kelime, Kur'an'da büyük, daha büyük, kafa tutma/diklenmek, yaşlılık-ihhtiyarlık, büyük günah, ağır (yük) ve zor, kibir (büyüklenme), tenezzül etmemek/umursamamak, hâkimiyet ve gözünde çok büyütmek²⁷ gibi kelime kökü olan *büyük* kavramıyla anlam bağlantısını koparmadan farklı manalarda kullanılmaktadır. Fakat *büyük günah* olarak kabul edilen anlamıyla ilgili bir âyette tekil, üç âyette de çoğul formuyla dört âyette²⁸ geçmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de gerek kebîr ve kebâir kelimelerinin geçtiği âyetler gerek âyetlerin siyak ve sibakı ile bu âyetlerin haricinde geçen yerlerde büyük günah; küfür/inkar, yetim malının yenilmesi, Allah'a şirk koşmak, zina, içki, kumar, haram aylarda savaş, iftira etmek, meleklerin Allah'ın kızları iddiası²⁹ gibi söz ve davranışlar tarafından yapılan büyük günahlar olarak zikredilmektedir.

Sayısal olarak adedi kesin olmamakla birlikte büyük günahlarla ilgili kesin bir çizgi yoktur. Bu nedenle ulemâdan farklı rivâyetler mevcuttur. İbn Mes'ud dört, Abdullah b. Ömer yedi, Abdullah b. Amr dokuz, İbn Abbas 70, İbn Hacer el-Heytemî (ö. 974/1567) tarafından ise 467 olarak sayılmaktadır. Sayının net olarak belirtilmemesinin nedeni ve hikmeti, insanların korku ile ümit arasında küçük ve büyüklüğüne bakmadan işlemeye devam etmesini engellemek veya caydırmak olarak söylenebilir. Ayrıca, günahların ilgili olduğu insan organları kalp, dil, karın, ırz, el ve ayak³⁰ şeklinde tasnifler yapılmıştır.

Hadislerde ise büyük günahla ilgili "mûbikât, kebâir, ve a'zamü'z-zünûb"³¹ gibi ifadeler bulunmaktadır. Allah'a şirk koşmak, anne-babaya isyan, cana kıymak, yalan konuşmak veya yalan yere şahitlik yapmak,³² sihir, faiz, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, masum ve iffetli kadına iftira,³³ yemîni ğâmus³⁴ gibi söz ve davranış-

²⁶ Ebü'l-Hasen Kâdî'l-kudât Abdülcebbâr, *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, thk. Abdulkerim Osman, (Kahire: Mektebetu Vehbe, 1996), 632.

²⁷ Bkz. Bakara, 2/87, 2/219; İsrâ, 17/23; Nisa, 4/31; Şûra, 42/13; Mü'min, 40/56; A'raf, 7/40; Casiye, 45/37; Yusuf, 12/31.

²⁸ el-Bakara, 2/217; en-Nisa, 4/31, eş-Şûra, 42/37; en-Necm, 53/32.

²⁹ el-Vakî'a, 56/46; en-Nisa, 4/2, 156; el-Lokman, 31/13; en-Necm, 53/32; el-Bakara, 2/217, 219; el-İsrâ, 17/40.

³⁰ Sadık Kılıç, *Kur'an'da Günah Kavramı*, (Konya: Hibaş Yayınları, 1984), s. 325-327.

³¹ Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah el-Buhârî, *el-Câmiu'l-musned es-sahîhu'l-muhtasar min umûri Resûlillahi (s.a.v) ve sunenihî ve eyyâmihî*, thk. Muhammed b. Zühayr b. Nasir en-Nasir, (Beyrut: Dâru Tûki'n-Necât, 1422 h), "Vesaya" 24, "Edeb" 6; Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünen-i ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamit, (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, trsz.), 3/246.

³² el-Buhârî, "Eş-Şehâdât", 11; Ebû Dâvûd, "el-Vesaya", 10.

³³ el-Buhârî, "Vesaya" 24.

³⁴ el-Buhârî, "Diyat", 2.

lar, büyük günah/ kebair olarak belirtilmektedir. Namaz, oruç, zekât ve hac gibi farz görevleri terk etmek ise zaten büyük günahlardan sayılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de doğrudan günah anlamına gelen birçok kelime mevcuttur. Gerek anlamının büyük olması gerek diğer günah kavramlarını niteliyor olmasından dolayı kebîre ve çoğulu olan kebâir, Kur'an'da büyük günah olarak geçen kavramları içine alan geniş kapsamlı bir kelimedir. Kök olarak büyük anlamında olduğu için Kur'an'da günah ve büyüklüğünü dile getiren birçok kavrama karşılık bu kelime, hem günahı hem büyüklüğünü ve hem de günah olarak sayılan diğer söz, fiil ve davranışları kapsamaktadır. Çünkü doğrudan günah anlamında olan *ism*, *zenb*, *hûb* ve *hins* gibi kelimeler, *kebîr* kavramıyla nitelenirken (*الحنث العظيم، حوبا كبيرا، اثم كبير*) günah ve büyüklüğünü ifade etmek için *kebîr/kebâir* kelimesi, herhangi bir sıfat ve niteleme ihtiyacı olmaksızın Kur'an'da doğrudan zikredilmiştir.

2.2. İsm (إِثْم)

İsm, lügatte geri bırakmak ve gecikmek, yavaşlamak, geri kalmak anlamına gelmektedir. Geri kalmış deve için *نَاقَةٌ آتَمَةٌ* denilmektedir. Şair, akli kaybedip engellediği ve geride bıraktığı için *شَرِبْتُ الْإِثْمَ حَتَّى ضَلَّ عَقْلِي ... كَذَلِكَ الْإِثْمُ تَفْعَلُ بِالْعُقُولِ* “Aklımı kaybedecek kadar içki içtim. Günah da akıllara böyle yapar.” ifadesiyle içkiyi günaha benzetmiştir.³⁵ İsm, hayırda yavaşlatan³⁶, insanı sevap/iyilikten geri bırakan veya alıkoyan davranışlara denilmiştir. Günah işleyene *âsim* veya *esîm*³⁷ ismi verilmiştir. İsm, şer'an insanın kaçınması gereken, insanı sevaptan uzaklaştıran, işlendiğinde kötüleme, kınama ve cezayı gerektiren, vicdan ve kalbin rahatsız olduğu, dinen yasaklanmış fiillerin işlenmesidir. Hayır ve sevap hususunda sahibini yavaşlatıp geri bıraktığı için günaha *ism* denilmektedir. Çünkü hayır ve sevaptan mahrum olmak, bu hususta yarışan ve ilerde olanlara göre geride kalmaktır.

أِثْمٌ, kesreli okunursa, yapılan davranışın mahiyetine bakılmadan kişinin günaha girmesidir. İnsanın kendisine helal olmayan şeyi yapmasından dolayı kazandığı günaha *ism* denilmiştir. İsm, günah, kötü hata, fena, itaatsizlik ve cezayı gerektiren fiil gibi anlamları ihtiva edip kasıtlı işlenmiş günahı ifade etmektedir. *İsm'* de kasıt varken *hatîe'* de kasdın olmadığı durumlar da olabilmektedir. Kullanımı yaygınlaştığından dolayı bütün günahlar için *hatîe* kavramı genel bir kelime olarak kullanılmıştır.³⁸ Yani *ism* kavramı,

³⁵ İbn Fâris, *Mekâyisü'l-luğa*, 1/61.

³⁶ el-Halebî, *Umdetu'l-hüffâz*, 1/61.

³⁷ Ebu Bekr Muhammed b. el-Hasan b. Düreyd el-Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, thk. Remzî Münir Ba'lbekkî, (Beyrut: Daru'l-İlmi li'l Melayin, 1987), 2/1036.

³⁸ Ebu Hilal Hüseyin b. Abdullah el-Askerî, *el-Furûku'l-luğâvi*, thk. Muhammed İbrahim Selim, (Kahire: Daru'l-İlmi ve's-Sekâfeti, trz), 1/233.

diğer bütün günah kelimelerini terim olarak kapsayıcı bir özelliği kazanırken hatîe'de kullanım olarak daha yaygınlaşmıştır denebilir.

İsm kelimesi Kur'an-ı Kerîm'de 35 yerde geçmektedir.³⁹ Mukatil b. Süleyman'a göre Kur'an'da şirk, masiyet, zenb zina ve hatîe olmak üzere beş farklı anlamda⁴⁰ kullanılmış olan *ism*, genel anlamının haricinde inkâr, düşmanlık, faiz, içki, yalan, kumar gibi günahları niteleyerek⁴¹ vahiyle belirtilmiş bütün yanlış davranışları da kapsamaktadır.⁴² Ayrıca *ism*, Kur'an'da mübîn/apaçık, kebîr, azîm, zâhir ve bâtın sıfatları ile birlikte zikredilmiştir. Hz. Peygamber, البر ما اطمأنت إليه النفس، والإثم ما حاك في صدرك، "İyilik, içine sinen şeydir; günah ise göğsüne sıkıntı veren şeydir."⁴³ hadisinde *ism* kelimesinin karşısına bir kelimesini kullanması, iyilik ile günahı izah etmekten çok ikisinin sonuç itibariyle hükmünü belirtmektedir.⁴⁴

İsm, kasıtlı olarak işlenen bütün günahları kapsarken zenb ve hatîe, işlenen günahın bir hata ve kasıt olmadan gerçekleşebileceğini göstermektedir. İnsanın fıtratına uygun, barış ve huzur içinde yaşaması, topluma iyilik hususunda katkısı olup adeta ilerlemesi, onu hep önde tutması gerekir. Fakat insanın işlemiş olduğu *ism*, yapmış olduğu yanlış ve günahtan dolayı kişinin manevi yönden yavaşlayıp geride kalmasına, dünya ve ahirette ilerleyememesine sebep olmaktadır.

2.3. Zenb (ذَنْبٌ)

Zenb, hayvan ve diğer şeylerin kuyruğu, sonu ve bir şeyin kuyruğunu tutmak demektir. ذَنْبٌ yani 'kuyruğunu tuttum' demektir. Sona kalan ve alçak/değersiz şeyleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Zenûb, uzun kuyruklu at ve kuyruğu olan kovaya da denilmektedir. Bir şeyin sonu ve arkası kötü sayılan her fiil için de kullanılmaktadır. Ardından meydana gelecek olan şey dikkate alınarak günaha tebietun/ardıl ve ukûbetun/ceza⁴⁵ diye de ad olmuştur.⁴⁶ ذَنْبَةُ الْوَادِي وَالنَّهْرِ Vadinin ve nehrin sonu anlamında,⁴⁷ kişiyi arkasından takip eden ve ona tabi olanlar için de ذَنْبُ الرَّجُل denilmektedir.⁴⁸ el-Ezdî,

³⁹ Muhammed Fuad Abdalbâki, *el-Mucemu'l-mufehres li elfazi'l-Kur'ân-ı Kerîm*, (Kahire: Daru'l-Hadis, 1324 h), s. 12.

⁴⁰ Muhammet Yılmaz, "Kur'an'da Büyük Günah Kavramı", Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 15/2, (Bahar 2011), 265.

⁴¹ Bebek, "Günah", 14/285.

⁴² Yılmaz, *Kur'an'da Büyük Günah Kavramı*, 264.

⁴³ Ahmet b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvût-Adil Mürsîd, (Kahire: Müessesetü'r-Risale, 2001), 29/533.

⁴⁴ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 63.

⁴⁵ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 64.

⁴⁶ Bkz. فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ Allah da onları günahlarıyla yakaladı. (Ali imran, 3/11); فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِمْ Bunların her birini kendi günahları yüzünden yakaladık. (Ankebut 40)

⁴⁷ el-Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1/306.

⁴⁸ İbni Manzûr, 1/389.

(ö. 321/933) bir şeyin sonu, günah ve kısmet/pay olmak üzere üç anlam⁴⁹ vermektedir. İnsanı hayır ve sevap gibi yüksek derecelerden geri bıraktırdığı, sonunda onu rezil ettiği için bir şeyin sonu, kuyruğu, hisse ve paya *zenb* denilmiştir.⁵⁰ *Zenb* cezayı gerektirirken çocuk tarafından yapılan çirkin davranış gibi cezayı gerektirmeyen⁵¹ *kabih*, günah anlamına gelmemektedir.

Zenb kavramı, Kur'an'da türevleriyle beraber 37 yerde geçmektedir. Kök anlamı kuyruk ve geri olsa da Kur'an peşinden bir ceza ve suç gelen kötü fiil olarak ahlaki bir özel anlam yüklemiştir.⁵² Âyetleri yalanlamak veya inkar etmek, itaatsizlik, kibir, Allah'a şirk koşmak, zina, iftira, adam öldürmek, kötülük yapmak, cihattan geri kalmak⁵³ gibi yasaklanmış, haram kılınmış her türlü inanç söz, fiil ve davranışlar, *zenb* kapsamında değerlendirilebilir. İnkâr anlamında küfür, şirk, hırsızlık, yalan, içki içmek, vasiyette haksızlık, kumar, faiz, ölü eti, kan-domuz gibi hayvanları yemek, zülüm⁵⁴ kavramları *zenb* ile birlikte âyetlerde geçmektedir. Helak edilen, cezalandırılan fert, toplum ve kavimlerin *zenb*leri yüzünden helak edildikleri ve cezalandırıldığını Kur'an-ı Kerîm haber vermektedir.⁵⁵ Küçük ve büyük bütün günahlar *zenb*den sayılmaktadır. *Zenb*/günahlarının bağışlanması için af ve mağfiret dileyenler övülmektedir.⁵⁶

Zenb'de işlenmiş olan günah, kötü hata, itaatsizlik ve cezayı gerektiren hata/yanlış, kasıtlı veya kasıtsız olması mümkündür. Fakat bu hususta *ism*, tamamen kasıtlı olarak işlenmiş günahı kapsamaktadır.⁵⁷ Ayrıca *zenb*, ilk olarak topluma karşı, ikinci olarak Allah ve şahıslar tarafından korunmuş olan kural ve kanunlara karşı işlenmiş günahları ifade ederek⁵⁸ *ism*'den ayrılır, fakat genel olarak küçük ve büyük bütün ma'siyetleri⁵⁹ kapsadığı görülmektedir.

⁴⁹ İbn Faris, *Mekayisu'l-luğa*, 2/361.

⁵⁰ Bkz. Zariyat, 51/5.

⁵¹ el-Askerî, *el-Furûku'l-luğâvi*, 1/233.

⁵² Kılıç, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, s. 126.

⁵³ Bkz. el-Enfal, 8/52, 54; el-Maide, 5/18, 49; el-Ankebut, 29/39-40; Yusuf, 12/23, 29, 97, 102; eş-Şuarâ, 26/14.

⁵⁴ Bkz. Al-i İmran, 3/178; en-Nisa, 4/48, 111; en-Nur, 24/11; el-A'raf, 7/33; el-Bakara, 2/85, 181-182, 219, 276; el-Maide, 5/3.

⁵⁵ Bkz. el-Enam, 6/6; el-Ankebut, 29/40.

⁵⁶ Bkz. Ali İmran 3/16, 143, 193.

⁵⁷ Eyyub b. Musa el-Hüseynî el-Kefevî Ebu'l-Beka, *el-Külliyat*, thk. Adnan Derviş-Muhammed el-Misrî, (Beirut: Müessesetü'r-Risale, trsz). s. 40.

⁵⁸ Kılıç, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, 27, 122.

⁵⁹ el-Halebî, *Umdetu'l-hüffâz*, 2/48.

2.4. Hata/Hatîe (الخطأ)

Doğrunun zıddı⁶⁰ yanlış şey olarak açıklanan hatâ, düşünürken, konuşurken ve ya bir iş yaparken vuku bulan yanlışlık, hedefleneni ve doğruyu tutturamama anlamına gelmektedir. Buna göre bilgi alanındaki hata, istenilmeden yapılan yanlış ve yanılığ, eylem alanındaki hata ise amacın gerçekleşmemesi ve sonucun öngörülemezliği şeklinde açıklanabilir. Buna dayalı olarak hâtî', bilerek uygunsuzu kasteden; muhtî ise doğruyu kastettiği halde yanlış gibi bir sonuca da ulaşabilendir.⁶¹

خطأ ve türevlerinin üç farklı anlamı tespit edilmiştir: 1. Uygun görülmeeyen şeyi isteyip yapmak ki insanın dünya ve ahirette hesap vereceği ve kendisinden sorumlu olduğu hatadır. **يَخْطَأُ - يَخْطَأُ - خَطِئَ** formunda gelir. Fakirlik korkusuyla çocuklarını öldürmek, Hz. Yusuf'un kuyuya atılması, Züleyha'nın Hz. Yusuf'u arzusunda daveti, firavunun ilahlık iddiası ve helak olan toplumlar⁶² bilerek kendilerini bu duruma getirip hatî'nin olarak itham edilmişlerdir. 2. Yapılması iyi ve uygun olan bir şeyi yapmaya çalışırken kasıtsız olarak aksine bir şeyin gerçekleşmesidir. **أَخْطَأَ - يُخْطِئُ - إِخْطَاءٌ** fiil çekiminde gelir. "Unutur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma"⁶³ ve "Yanılmalarınızdan size bir sorumluluk yoktur."⁶⁴ âyetleri bu anlamdadır. Hata ile işlenen fiillerde günah kaldırılmıştır. Bu yanlıştan günahkâr olmayan kişinin cezası tamamen veya kısmen kalkarken mali sorumluluk kendisinden düşmez. 3. Uygun görülmeeyen kötü bir şeyi isteyip tesadüfen aksinin gerçekleşmesidir.⁶⁵

Kur'an'da **خطأ** kelimesi, değişik türevleriyle beraber 22 âyette yer almaktadır ve anlamları birbirine yakındır. Hâtî'e "bile bile günah işlemek", hâtî' "günahı kasden işleyen", hâtîe "büyük günah", hatîe "suç"⁶⁶ anlamında kullanılmaktadır. *Hatîe* kavramının Kur'an'da ism, zenb ve seyyie gibi doğrudan günah anlamında olan kelimelerle bağlantılı olarak geçtiği yerler de vardır. **وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا** "Kim bir hata işler veya bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, şüphesiz iftira etmiş, apaçık bir günah yüklenmiş olur."⁶⁷ Hatanın kasıtlı olarak işlenen yönüyle

⁶⁰ İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1/65; Mecduddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakub el-Fîrûzâbâdî, *el-Kamusu'l-muhit*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2005) 1/39; Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî Ebu'l-Fayz Murtaza ez-Zebîdî, *Tâcu'l-arus min cevâhiri'l-kamus*, (Küveyt: Daru'l-Hidâye, trsz), 1/211.

⁶¹ H. Yunus Apaydın, "Hata", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/437.

⁶² Bkz. el-İsrâ, 17/31; Yusuf, 12/25-29, 91-97; en-Naziat, 79/17, 24; el-Hâkka, 69/9.

⁶³ el-Bakara, 2/286.

⁶⁴ Ahzab, 33/5.

⁶⁵ el-İsfehânî, *el-Müfredât* 287; Mecduddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakub el-Fîrûzâbâdî, *Besâiru'z-zevi't-temyîz fi letâi'l-kitabi'l-azîz*, thk. Muhammed Ali en-Neccâr, (Kahire: el-Meclisu'l-A'la li'ş-Şuûni'l-İslamiyye, 1996), 2/551-552.

⁶⁶ Bkz. el-İsrâ 17/31 Yusuf 12/29, 97; Hâkka 69/9, 37; el-Bakara 2/81.

⁶⁷ en-Nisa, 4/112.

ism/günahla birlikte zikredilmiştir. Lafız yönüyle farklı oldukları fakat ikisi de aynı manada olduğu⁶⁸ görüşüne karşılık hatanın küçük, *ism*in de büyük günah olduğu⁶⁹ görüşü belirtilmektedir. *يُوسُفُ أَعْرَضَ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكَ كُنْتَ مِنَ الْخَاطِئِينَ* “Ey Yusuf! Sen bundan sakın kimseye bahsetme. (Kadın), sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen günah işleyenlerdensin.”⁷⁰ Niyet, kötülük iradesiyle⁷¹ kasıtlı olarak⁷² vuku bulmuştur. Hata, sorumluluk gerektiren bir günahdır. Hatası, günah/zenbin kazanmasına sebep olmuştur. Zenb ve hata anlamdaş olarak geçmektedir. Ayrıca, âyette kasıtlı ve kasıtsız işlenebilen günah olarak zenb ve hata kavramlarının kullanılması Hz. Yusuf’un kasıtsız ve Züleyha’nın da kasıtlı olarak fiile meyli olarak zikredilebilir. *بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ* “Evet, kötülük işleyip suçu benliğini kaplamış (ve böylece şirke düşmüş) olan kimse-ler var ya, işte onlar cehennemliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır.”⁷³ Hatîe’nin seyyiden sonra ve bağlantılı zikri, küçük günah da olsa seyyidedeki ısrar, inad, ve devamlılık, kişinin işlediği küçük günahların zamanla onu ihata ederek hata günahına dönüşmektedir. Kişinin yaptıklarında niyetinin kasten olması halinde **خطأ** kökünden gelen kelimeler, sorumluluk ve ceza gerektiren günah anlamındadır.

Günah kabul edilen **خطأ** kavramı ve türevlerinde bir günahı kasıtlı ve kasıtsız işleme⁷⁴ anlamı vardır. Kötü niyet olmadan, kasıtsız ve bilmeden bir günahı işleyebilme manasından dolayı kök anlamında kasıtlı olarak işlenen diğer günahlardan ayrılmaktadır.

2.5. Vizr (وَزْر)

Ağır yük yüklenmek ve günah işlemek anlamındaki V Z R kökünden türemiştir. Vizr, lügatte ağırlık ve yük demektir. İstilahta da sahibinin sırtında ağırlık ve yük olduğu için günaha vizr denmiştir. Çoğulu evzardır. Vezeru sığınma yeri, barınak, vizru ise günah, ağırlık ve silah demektir.⁷⁵ **وَزْرٌ**, ağırlığından teşbih edilerek dağa ad olmuştur. Günahın da bu kavramla ifade edilmesinin, çokluğuyla insanı sarp bir çıkmaza ve altından kalkılamaz bir ağır yüke sebep olmasına⁷⁶ benzetildiği içindir. Şair A’şa’nın şiirin-

⁶⁸ Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Sa’lebî Ebû İshâk, *el-Kesfu ve’l-beyânu an tefsiri’l-Kur’ân*, thk. El-İmam Ebu Muhammed b. Âşûr, (Beyrut: Dâru İhyâ-it-Turâsi’l-Arabi, 2002), 2/299.

⁶⁹ Ebu’l-Berekât Abdullah b. Ahmet b. Mahmûd en-Nesefî, *Medâriku’t-tenzil ve hakâiku’t-te’vil*, (Beyrut: Dâru’l-Kelemi’t-Tayyib, 1998), 1/395.

⁷⁰ Yusuf, 12/29.

⁷¹ Ebu’l-Fidâ İsmail b. Ömer İbni Kesir, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-azim*, thk ve iht. Muhammed b. Ali es-Sabuni, (Beyrut, Daru’l-Kurâni’l-Kerîm, 1981), 4/384.

⁷² Ebu’s-Suûd el-İmâdî Muhammed b. Muhammed b. Mustafa, *İrşâdu’l-aklil’s-selîm ila mezâyâ’l kitâbi’l-kerîm*, (Beyrut, Dâru İhyâ-i’t-Turâsi’l-Arabi, Trsz), 4/270.

⁷³ el-Bakara, 2/81.

⁷⁴ el-Halebî, *Umdetu’l-hüffâz*, 1/511.

⁷⁵ ez-Zebîdî, *Tâcu’l-arûs*, 14/358.

⁷⁶ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 867; el-Halebî, *Umdetu’l-hüffâz*, 4/306.

de, *وأعددت للحرب أوزارها ... رماحاً طوالاً وخيلاً ذكورا* “Savaş için silahları hazırladım...Uzun mızrakları ve güçlü atları.”⁷⁷ Evzar, mecazi olarak silah anlamında kullanılmaktadır. Adamın elbisesini yayıp içine eşya koyarak yüklenmesi, insan üzerinde ağırlık oluşturduğundan günaha da vizr denilmiştir. Dağ ile elbisedeki eşya ağırlığıdır. Dağın ağırlığı ile elbisedeki yükün ağırlığı misali kişi, her zaman günahın da taşıyıcısıdır. Padişah ve kralın bütün yönetim ve idaresi ile vezirin görüşlerine dayandığından ve bu yönetim sorumluluğunu yüklediği için padişahın hemen sonra gelen kişiye *وزير الخليفة* denilmektedir.⁷⁸

Vizr sözcüğü Kur’an-ı Kerîm’de türevleriyle beraber 27 yerde geçmektedir. Bu kelime Kur’an’da günahkâr insan/vâzira, Hz. Musa’ya destek için Hz. Harun’a vezir, sığınacak yer/vezer ve yük⁷⁹ anlamında kullanılmaktadır. Kur’an-ı Kerîm’de farklı surelerde *وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ* “Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez.” âyeti, aynı lafızla beş yerde⁸⁰ tekrar eder. Kendisine ağırlık olarak sayılan kişinin günahlarının başkasına yüklenilmeyeceği, bu günahlardan dolayı başka birinin cezaya çarptılmayacağı vurgusu yapılmaktadır.⁸¹ Ahfeş, âyeti *تَأْتِمُ آتِمَةً بِأَتَمِّ أُخْرَى* şeklinde tefsir/izah etmektedir.⁸² Kök anlamı ağırlık ve yüklenmek olan vizr sözcüğü çoğunlukla, isim olarak geçtiğinde günah, fiil olarak geçtiğinde ise yüklenmek anlamındadır.

İsm ve vizr kelimeleri yaygın olarak aynı anlamda ve birbirinin yerine kullanılmış olmakla beraber esasında aralarında nüans vardır. Vizr, güç, kuvvet ve destek demektir. İnsanı örttüğünden dolayı izâr, hükümdarın her işini görüp destek olduğundan yardımcısına da vezir denilmesi bundandır.⁸³ İsm, yavaş olmak ve gecikmek sözlük anlamından türeyerek günaha isim olmuştur. Çünkü günahkâr/ism sahibi, Rabbine itaatten geri durmuş ve tembellik ederek yavaşlamıştır.⁸⁴ Vizr ise ağırlık ve yük kök manası ile insanda oluşturduğu bağlayıcılık, sorumluluk ve ceza yönüyle günah anlamını kazanmıştır.

⁷⁷ ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-belâğâ*, 2/331.

⁷⁸ Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğâ*, thk. Muhammed Avz Mur'ib, (Beyrut: Dâru lhyâ-i't-Turâsî'l-Arabi, 2001), 13/167.

⁷⁹ El-En'am, 6/164; Taha, 20/29, 87; el-Kiyame, 75/11.

⁸⁰ Abdulbâkî, *Mu'cemu'l-müfehres*, 750.

⁸¹ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Mâverdî, *en-Nüketu ve'l-uyûn*, thk. es-Seyyid b. Abdu'l-Maksûd, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, trsz), 2/196.

⁸² el-Cevherî, *Es-Sihâh*, 2/845.

⁸³ el-Kefevî, *el-Külliyat*, s. 40.

⁸⁴ Türkmen, Sabri, *Kur'an-ı Kerim'de Anlam İncelikleri*, s. 172.

2.6. Hûb (حُبُّ)

Devenin yürümesini engelleyip durdurmak⁸⁵ anlamındaki Hevb'den gelir. el-Hevbu, deve demektir. Günah, ihtiyaç ve fakirlik gibi kısımlara ayrılır. Deveyi tutup engellemekten⁸⁶ gelen hûb anlamı, insanları tutup bağladığı için günahlara da⁸⁷ isim olmuştur. *الْحَبِيَّة* üzüntü ve keder, *الْحُوبُ* helak, *التَّحَوُّبُ* ise bir şeyden dolayı günah işlemektir.⁸⁸ *بات فلان بحبيبة سوء* "Falan, kötü bir ihtiyaç içinde geceyi geçirdi." denilir. Temel anlamı ise kişiyi günah işlemeye zorlayan ihtiyaçtır. *ألقى الله به الحوبة* "Allah onu miskin ve muhtaç kıldı." Nefs için *حوباء* denilir. Çünkü o, (günahları işlemeye) zorlar ve davet eder.⁸⁹ Hadiste hevbe, ism/günah olarak geçmiştir.⁹⁰ Hz. Peygamber *رَبِّ تَقَبَّلْ تَوْبَتِي، وَاعْسِلْ حَوْبَتِي* "Rabbim! Tevbemi kabul et, günahlarımı gider."⁹¹ duasında bulunmuştur. El-Hûbu günah, *الحوبة* hüzn ve kederdir.⁹²

Hûb kavramı, Kur'an-ı Kerîm'de sadece bir âyette geçer. *وَأْتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا* "Yetimlere mallarını verin. Temizi pis olanla (helâli haramla) değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahtır."⁹³ İslam öncesi Arabistan toplumunda yetim, kız çocuğu, eli silah tutmayan çocuk, yaşlı ve kadınlara genel olarak miras hakkı tanınmazdı.⁹⁴ Fakat Kur'an-ı Kerîm, yetimleri tutmuş ve hayattan koparmamıştır. Nitekim türevleriyle beraber 22 yerde yetimlerden söz edilmesi de⁹⁵ Kur'an'ın konuya verdiği önemin göstergesidir. Günah anlamına gelen ve sadece bir defa geçmiş olan hûb kavramını Kur'an'ın yetim hakkında kullanmış olması manidar olup bu konumda olan insanlara verdiği önemi arz etmektedir. Çünkü onlara yapılan haksızlık, sadece günahla⁹⁶ anılmamış *büyük* sözcüğü ile de nitelendirilmiştir.

⁸⁵ Halil b. Ahmet el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-âyn*, thk. Mehdi El-Mahzûmî-Dr. İbrahim es-Samirî, (Beyrut: Dâru Mektebetu'l-Hilâl, trsz), 3/310.

⁸⁶ İbn Faris, *Mekayisu'l-luğa*, 2/113.

⁸⁷ el-Halebî, *Umdetu'l-hüffâz*, 1/461.

⁸⁸ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-arus*, 2/321-326.

⁸⁹ el-Askerî, *el-Furûku'l-luğâvi*, 1/233.

⁹⁰ Ebu Muhammed el-Hüseyn b. Mesud Muhyî's-Sünne el-Beğâvî, *Şerhu's-sünne*, thk. Şuayb el-Arnâvûtî-Muhammed Züheyr eş-Şavîş, (Dimeşk: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1983), 5/176.

⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/452, Hd. no, 1997.

⁹² el-Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1/286.

⁹³ en-Nisa, 4/2.

⁹⁴ Abdusselam Arı, "Yetim", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/501.

⁹⁵ Abdalbâkî, *el-Mucemu'l-mufehres*, 770.

⁹⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. İsa b. Muhammed İbn Ebî Zemenin, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-azîz*, thk. Ebu Abdullah Hüseyin b. Ukkâşe-Muhammed b. Mustafa el-Kenz, (Kahire: El-Faruku'l-Hadîse, 2002), 1/345.

Deveyi engelleme, alıkoymak ve menetmek sözlük anlamından sahibini sevaptan alıkoyduğu için günaha hûb denmiştir. İsm ve zenb kavramlarının sinonimi olarak kullanılır. Yetim malını haksız yere zülmen yemenin büyük günah olduğu, yetim ile malı arasına girip engellediği ve alıkoyduğu için kök anlamından hareketle bu kavram da büyük günah/ **حُوبًا كَبِيرًا** olarak gelmiştir.

2.7. Hins (حِنْثٌ)

Sözlük anlamıyla hins, haktan batıla veya batıldan hakka meyl etmek demektir. Günaha koyan suç olması nedeniyle yemîn-i ğâmusa **حِنْثٌ** denmiştir. Yeminin gereğini yapmayanın durumunu anlatmak için **حِنْثٌ فِي يَمِينِهِ** fiili kullanılır.⁹⁷ Ergenlikte insan önceleri sorumlu değilken **حِنْثٌ** kelimesi ile mesuliyet ve mükellefiyeti başlar. Ebû Leys es-Semerkandî (ö. 373/983)'den hinsin büyük günah olduğu rivâyet edilir. Çocuğun itaat ve isyanda kalemin üzerinde işlemesi hususunda **بَلَغَ الْغُلَامَ الْحِنْثُ** denilir. İbni Arabî'den (ö. 638/1240) **يَنْحَثُّ** fiili ile insanın hins yani günah çağına girdiği rivâyet edilir.⁹⁸ **المتحرج**, sıkıntıdan kurtulan ve **المتائم** gınahtan uzak duran gibi **المتحنت** da suçu kendinden uzaklaştıran kişi demektir.⁹⁹ İstılahta ise hins, kasıtlı veya kasıtsız¹⁰⁰ günah, sıkıntı¹⁰¹ kefaretin üzerine vacip olması ve yemindeki sözünde durmama¹⁰² olarak tarif edilmiştir.

Kur'an'da hins, *büyük* nitelemesiyle isim olarak günah, diğeri de fiil halinde yemini bozma anlamında iki yerde geçer. **وَكَاثُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ** "Büyük günah üzerinde ısrar ediyorlardı."¹⁰³ Âyette geçen hinsu'l-azîm ibaresini yemîn-i ğâmus görüşünde¹⁰⁴ olanların aksine çoğu müfessir, büyük günah¹⁰⁵ ve şirk¹⁰⁶ olarak tefsir etmektedir. İbarenin anlamını aynı sûrenin 45. âyetine dayanarak aşırı zevke düşkünlük, 47 ve 48. âyetine dayanarak dirilme ve neşri inkâr olduğu görüşüne varılmaktadır.¹⁰⁷ **وَأُخَذَ بِيَدِكَ ضَعْفًا فَاصْرَبْ بِهِ**

⁹⁷ el-İsfehâni, el-Müfredât, s. 260.

⁹⁸ el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luġa*, 4/277.

⁹⁹ el-İsfehâni, el-Müfredât, 260.

¹⁰⁰ Kılıç, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, 158.

¹⁰¹ ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-belâġâ*, 1/217.

¹⁰² İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 2/138.

¹⁰³ el-Vakıa, 56/46.

¹⁰⁴ Ebu Muhammed Abdulhak b. Galib b. Abdurrahman İbni Âtiyye, *el-Muharreru'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-azîz*, thk. Abdusselam Abdüşşâfi, (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1422 h.), 5/246.

¹⁰⁵ Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Tâberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vili âyi'l-Kur'an*, thk. Ahmet Muhammed Şakir (B.y.y: Müessesetu'r-Risâle, B.y.y), 23/131.

¹⁰⁶ Ebu Suûd, *İrşâdu'l-aklil's-selîm*, 8/195; es-Suyûtî, Celâlu'd-Din- el-Mâhâlî, Celâlu'd-Din, *Celaleyn*, (Kahire: Daru'l-Hadis, trsz), 715; Ebû Saîd Nasiruddin Abdullah b. Ömer Muhammed el-Beydâvî, *Envaru't-tenzil ve esraru't-te'vil*, thk. M. Abdurrahman el-Mar'aşlî, (Beyrut: Daru İhya-i't-Turasi'l-Arabi, 1418 h), 5/180; er-Râzî, *Mefatihul-ğayb*, (Beyrut: Daru İhya-i't-Turasi'l-Arabi, 1420 h, 29/11.

¹⁰⁷ Kılıç, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, 158.

بِأَبِّ وَأُمِّكَ إِذْ يَمِينُ وَوَجْهًا صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ “Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma.¹⁰⁸ Gerçekten biz onu sabreden bir kimse olarak bulduk. O ne güzel kuldu! O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi.”¹⁰⁹ Âyette geçen وَلَا تَخْنَتُ ibaresi kasten yalan yere yapılan yemîn-i ğâmus¹¹⁰ olarak izah edilmiş ve en büyük günah olarak sayılmaktadır.¹¹¹ Yalan yere yeminin günah durumu göz önünde bulundurulduğu zaman bu hatanın yapılması halinde oluşan günah, kelimenin kök anlamıyla bağlantısını teyid etmektedir. Hz. Peygamber büyük günahların arasında yemîn-i ğâmusu da saymıştır: “Büyük günahlar, Allah'a şirk koşturmak, anne-babaya isyan, adam öldürmek, yalan yere yemin (yemîn-i ğâmus) dir.”¹¹² İbni Mesûd'tan “Günahların en büyüğü yemîn-i ğâmustur. Yemîni ğâmus, kardeşinin malını ele geçirmek için bile bile yalan yere yemin etmektir.”¹¹³ dediği rivâyet edilir.

Hins, meyletme kök anlamından kişinin sorumlu olmadığı zamanda üzerinde kalemin yazacağı günah çağına varması ve meyletmesi denebilir. İsim kalıbı olarak kullanılan âyette yemini bozma ile ilgili rivâyetler olsa da günah anlamı esas alınmıştır. Yerine getirilmeyeceğini bilerek edilen yemin, büyük günah olarak sayılmıştır. Çünkü kişi bu yeminini yerine getiremeyeceğini kasıtlı olarak bildiğinden bir hatayı bilinçli yapmak, günah hükmündedir.

2.8. Seyyie (سَيِّئَةٌ)

سَوَاءٌ, fiil olarak kelime anlamı, mutlu etmenin zıddı¹¹⁴, güzel/hoş olmayan şeyi yapmak¹¹⁵, isim olarak سَوْءٌ, üzüntü veren,¹¹⁶ mal veya samimi bir dostu kaybetme gibi dünyevi ve manevi yönden insana hüznün ve keder veren her şeydir.¹¹⁷ Seyyie, birine kötülük etmek, zarar vermek ve bir şeyi kötü yaptı anlamındaki *esâe* fiilinden türemiştir. Müzekkeri seyyi' müennesi ise seyyie olarak gelir.¹¹⁸ Çirkin ve kötü olan şeylere denir.¹¹⁹

¹⁰⁸ Tefsir kaynaklarında ifade edildiğine göre, Hz. Eyyub, bir olay üzerine karısına yüz sopa vuracağına yemin etmiş, kendisine has bir ruhsat olmak üzere de âyetteki çözüm kendisine öğretilmişti. (Bkz. et-Tâberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd, *Câmiu'l-beyân fi te'vîli âyi'l-Kur'ân*, 21/212; Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. el-Hasan b. el-Hüseyn Fahreddin Er-Râzî, *Mefatihu'l-Ġayb=et-Tefsîru'l-Kebîr*, (Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, 1420 h), 26/398.

¹⁰⁹ Sad, 38/44.

¹¹⁰ Ertuğrul, Boynukalın, “Yemin”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/417.

¹¹¹ el-Halebî, *Umdetu'l-hüffâz*, 1/458.

¹¹² el-Buhârî, “el-Eymân ve'n-Nuzûr”, 16.

¹¹³ el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luġa*, 8/72.

¹¹⁴ el-Cevherî, *es-Sihâh*, 1/55; İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1/95.

¹¹⁵ İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1/95.

¹¹⁶ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 441.

¹¹⁷ el-Halebî, *Umdetu'l-hüffâz*, 2/230.

¹¹⁸ İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1/96-97.

¹¹⁹ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 442.

سوأ ve türevleri Kur'an'da 62 yerde¹²⁰ kötü, fena, çıplak, edep yeri, küçük günah vb. gibi anlamlarda¹²¹ geçmektedir. Fakat Kur'an'da genel olarak küçük günah anlamı önceliklidir. Bu kavram Kur'an-ı Kerim'de; iman, salih amel ve hasenenin zıddı¹²², hafî ve zulmün sinonimi olarak kullanılmaktadır. Kelime, çoğunlukla topluma karşı, bazen de Allah'a karşı işlenen günahları ifade eder.¹²³ Çıplaklık, eziyet, zina, şehvet, cana kıy- ma, yalan, haksızlık ve zulüm, üvey anneyle evlilik, doğan çocuğun kız olması, Allah yolundan engelleme ve inkar/küfür¹²⁴ gibi günah kapsamında olan davranışlar سوأ sözcük ve türevleriyle ifade edilmektedir. *إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا* "Eğer size yasaklanan (günah)ların büyüklerinden kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi güzel bir yere koyarız."¹²⁵ Büyük günahlardan kaçınma, küçük günahların affına vesile olmuştur. Büyük ile küçük günah arasında kesin bir çizgi olmamakla beraber farklı kriterler arz edilmektedir. Süfyan-ı Sevri'ye (ö. 161/778) göre, büyük günah kullar arasında oluşan haksızlık, küçük günah da kul ile Allah arasında olan şeydir.¹²⁶

er-Râzî(ö. 606/1210), "Bir kötülüğün سَيِّئَةً karşılığı, ona denk bir davranıştır."¹²⁷ ve "Kim bir kötülük/سوء işlerse onun karşılığını görür."¹²⁸ âyetlerine dayanarak seyyienin bütün ma'siyetleri kapsadığı görüşündedir.¹²⁹ Bu doğrultuda Allah'a, kendisine ve çevreye karşı sorumluluğunu hakkıyla yerine getirmeyen birinin yaptıkları bütün söz ve davranışlarını seyyie hükmünde görmek mümkündür.

Seyyienin mutlu, hoş ve güzel anlamlarının zıddı olarak bütün iyi olmayan ve kötüyü ifade ettiğini, bunun gereği olarak da günahların tamamını kapsadığını söylemek mümkündür. Fakat, mutlak günahı ifade etse de Kur'an'da büyük günaha karşılık zikredilmesi, kelime anlamının küçük günah kapsamında olduğu söylenebilir.

2.9. Lemem (الَّامِّم)

Lemem sözcüğü, biriktirmek ve toplamak,¹³⁰ bir şeyi devamlı ve ısrar olmamak şartıyla yapmak, cinlerin ara ara dokunması¹³¹ anlamındaki lemme fiilinden türemiştir.

¹²⁰ Abdalbâkî, *Mu'cemu'l-müfehres*, 373.

¹²¹ Bkz. Hud, 11/114, 77; el-Maide, 5/31; Ali İmran, 3/193.

¹²² Bkz. Fussilet, 41/34; el-Casiye, 45/21; el-Bakara, 2/81; ez-Zümer, 39/51.

¹²³ Kılıç, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, 140.

¹²⁴ Bkz. el-A'raf, 7/19; Hud, 11/64; el-İsra, 17/32; Yusuf, 12/24; el-Bakara, 2/169; el-Ankebut, 29/4; el-Casiye, 45/21; en-Nisa, 4/22; en-Nahl, 16/59; el-Fatır, 35/8, 43.

¹²⁵ en-Nisa, 4/31.

¹²⁶ Muhyi's-Sünne Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes'ûd el-Beğâvî, *Meâlimu't-tenzil fi tefsiri'l Kur'an*, thk. M. Abdullah en-Nemr-Osman Cum'a Damiriyye-Süleyman Müslim el-Harş, (Riyâd: Dâru Taybe, 1997), 2/203.

¹²⁷ Şura, 42/40.

¹²⁸ Nisa, 4/123.

¹²⁹ er-Râzî, *Mefatihü'l-Ğayb*, 3/568.

¹³⁰ el-Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 1/168.

'Elemme' az yemek, az gitmek veya bir şeyin yanında az bir zaman durmak gibi azlığı ifade eden anlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin, bir işi nadir yapma hususunda **الْمَمْتُ** **بِفِلَانٍ إِمَامًا** "Filanı az ziyaret ettim."¹³² denilir. İbn Urfe (ö. 803/1400)"lemem"i, insanın adeti üzere olmayan bir şeyi yapması olarak tarif etmiştir. **وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَمًا** âyetindeki **lemmâ**, şiddetli veya hepsi anlamında yorumlanmaktadır.¹³³ **لَمَمْتُهُ** yani 'Sonunu getirene kadar hepsini aldım.'¹³⁴ demektir. Bu kavram, bir fiili tam yapmamakla beraber nerdeyse yapacak noktaya gelmiş olmayı ifade eder. Kök anlamından hareketle günah işlere yakın olmak ve günaha yaklaşmak demektir. Râğıb el-İsfehânî (ö. 5.yy/11. Yy ilk çeyreği) 'lemem'i günah işlemeye yakın olarak zikredip küçük günahlardan sayarken¹³⁵ es-Semin el-Halebî de ma'siyete yakınlık¹³⁶ olarak kabul eder.

L-m-m, Kur'an'da **لَمًا** ve **لَمَمًا** formunda iki yerde geçmektedir. **وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَمًا** "Haram helâl demeden mirası alabildiğine yiyorsunuz."¹³⁷ **لَمَمْتُ الطَّعَامَ لَمًا** "Yemeğin hepsini yedim"¹³⁸ örneğine dayanarak kelimenin kök anlamından hareketle âyette zikredilen mirasın hem kendi payı hem karşı tarafın payını alma olarak yorumlanabilir. Çünkü âyette geçen **lemmen** kavramının pay anlamından kadın ve çocuk payı¹³⁹olarak helal-haram olduğuna bakmadan hepsini toplayarak sahiplenme¹⁴⁰ günahı vardır. **الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ** "Onlar, ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve çirkin işlerden uzak duran kimselerdir."¹⁴¹ Büyük günah ve çirkin işlerden istisna edilen **lemem**, işlenen fakat ardından tövbe ederek üzerinde ısrarla durulmayan günah¹⁴² veya meyledilmiş bir büyük günahın işlenmemesi hususunda söylenmiştir. Büyük günah olarak kabul edilen **kebâire'l-ism/şirk**¹⁴³ ve **fevâhişten** sonra **إِلَّا** edatıyla istisna edilmesi, **lemem** sözcüğünün anlam olarak küçük günah olduğuna delil olarak zikredilebilir. Zinadan önce bakma, öpme ve dokunma gibi davranışlar, küçük günahlardan sayılmıştır.¹⁴⁴ Bu davranışlardaki devamlılık, ısrar ve tevbenin olmaması, esasında hafife alınacak günahlar

¹³¹ el-Ezdî, *Cemheretu'l-luğa*, 2/1013.

¹³² el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğa*, 15/250; el-Ferâhidî, *Kitâbu'l-âyn*, 8/322.

¹³³ Ebu Ubeyd Ahmed b. Muhammed el-Herevî, *el-Çarîbîn fi'l-Kurani' ve'l-hadis*, thk. Ahmed Ferid el-Mezîdî, (el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suûdiyye: Mektebetu Nezar Mustafa el-Bâz, 1999), 5/1705-1706.

¹³⁴ İbni Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1/95, 12/547-554.

¹³⁵ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, s. 746.

¹³⁶ el-Halebî, *Umdetu'l-hüffâz*, 4/42.

¹³⁷ Fecr, 89/19.

¹³⁸ Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmet Şemsu'd-Din el-Kurtûbî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1964), 20/53.

¹³⁹ es-Suyûtî, *Celaleyn*, 807.

¹⁴⁰ el-Beydâvî, *Envaru't-tenzil*, 5/311; en-Nesefî, *Medâriku't-tenzil*, 3/641; Ebû's-Suûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm*, 9/157.

¹⁴¹ Necm, 53/32.

¹⁴² Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed es-Sem'ânî, *Tefsîru'l-Kur'an*, thk. Yâsir b. İbrahim-Ganim b. Abbâs, (Riyâd: Dâru'l-Vatan, 1997), 5/297.

¹⁴³ et-Tâberî, *Câmiu'l-beyân*, 22/532.

¹⁴⁴ es-Suyûtî, *Celaleyn*, 703.

olmadığı ve büyük günah olarak kabul edilen zinaya sevk eden amiller olduğu söylenebilir. Ebû Hureyre, İbni Abbâs ve eş-Şa'bî, buradaki lememin zina haricindeki her şey için söylendiği görüşündedir. Mukâtil b. Süleymân'dan; Nebhân ismindeki sahâbi, hurma sattığı dükkânında bir kadına beraber olma teklifinde bulunur. Fakat kadının reddiyle Nebhân'ın cürmü işlemediği, olayı Hz. Peygambere anlatması üzerine bu âyetin nazil olduğu¹⁴⁵ rivâyet edilir. İbni Abbas'tan **إِلَّا اللَّئِمَّةُ** ifadesiyle geçmişte olan günahların istisna edildiği rivâyeti¹⁴⁶ de vardır.

Lemem ve seyyie kelimeleri, ikisi küçük günah olsa da kapsamalarının farklı olduğu görülür. Kur'ân-ı Kerîm'de seyyie, anlam alanı ve kullanımı daha çok ve geniş, bütün kötülükleri kapsayabilirken lemem, kullanımı kısıtlı, ara sıra yapılan, üzerinde ısrar edilmeyen, büyük günaha sadece meyletme ve tevbe edilebilen küçük günahları içerdiği sonucuna varılabilir.

Sonuç:

Kur'ân-ı Kerîm'i doğru anlamada kavramların önemi büyüktür. Bir kavramın vahiy öncesi, süreci ve sonrası zaman zarfında kazandığı anlamlar, Kur'an'ı doğru anlamada etken unsurdur. Bunun için kelimelerin semantik tahlili ile eş anlamlı veya yakın anlamlı olarak bilinen kavramlar arasındaki ince anlam farklılıklarının araştırılması ve bilinmesi gerekmektedir. Anlamları doğru bilinmeyen kelimeler, Kur'an'ı yanlış anlayıp hatalı hükümlerin verilmesine, dinde olmayan bidat düşünce ve uygulamaların oluşmasına sebep olabilmektedir.

Bu kavramlardan biri günah sözcüğüdür. Kur'ân-ı Kerîm'de eş anlamlı veya yakın anlamlı birçok kelime genel anlamda Türkçeye suç, yük, hata, yanlış ve kötülük gibi anlamların yanında çoğunlukla günah olarak tercüme edilmiştir. İnsanların yaptıkları veya karşılaştıkları yanlış, hata, suç, kötülük ve günah gibi olguları bu kavramla ifade etmesi, dinde yanlış algı ve hatalı hükümlerin verilmesine sebep olabilmektedir. Esasında Kur'an'ın kullandığı bu kavramlar arasındaki ince anlam farklılıklarını ilk nesillerin bildiği, fakat sonraki dönem insanların ise bunu genelleyerek anlam farklılıklarını gözetmeksizin kelimeleri birbirinin yerine kullandıkları müşahede edilebilir. İlk dönem âlimlerinin Furûk alanında yaptıkları bu çalışmalar, günümüz insanı için önem arz etmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de doğrudan günah kavramının karşılığı olarak kebîr/kebâir, ism, vizr, zenb, hata', hûb, hins, seyyie ve lemem sözcüklerinin kullandığı görülür. Bu kelime

¹⁴⁵ el-Kurtûbî, *el-Câmi' li âhkâmî'l-Kur'ân*, 17/106.

¹⁴⁶ Abdurrahman b. Ebi Bekr Celâluddin es-Suyûti, *Durru'l-Mensûr*, (Beyrut: Daru'l-Fikr, trsz), 7/656.

zenginliği, işlenen günahın boyut, içerik, niyyet, süreç, sonuç ve ceza şekline göre farklılıklar arz etmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Kebîr, günahın büyüklüğünü belirtirken seyyie küçüklük ve kapsam genişliğini, lemem ise günahın küçüklüğünü ve ara sıra işleme ile büyük günaha meyli vurgulamaktadır. Kuyruğun sahibini takip etmesi gibi kişinin işlediği günah, anlam kökünde kuyruk olan zenbe benzetilmiştir. Hatîe, kasıtlı ve kasıtsız olarak yapılan bir yanlış ve günahın karşılığıdır. Hûb, gerek yetimin kendi malına ulaşmasına engel olma gerekse bu günahı işleyenin hayır ve iyiliğe ulaşma hususunda durdurma anlamındadır. Hins ise belli bir çağa ulaşmış kişiye sorumluluk yükleyen bir dönemi kapsar. Hins çağı öncesi bilememeye bağlanabilirken hins sonrası yapılanlar ise söz ve davranışların sorumluluğunu gerektirecek bilinçli olma halini arz eder.

Ku'an-ı Kerim, her olay, olgu ve durumla ilgili yakın anlamlı da olsa farklı kavramlar kullanmıştır. Bu, Kur'an'ın anlam zenginliğini ortaya koyar. Bunun için Türkçe meal ve tefsir çalışmalarında gerek metin içinde gerekse dipnotlarda eş anlamlı ve yakın anlamlı kelimelerin arasındaki farklar zikredilebilir. Bu çeşit çalışma, okuyucunun ilahi kelamı doğru anlamasına ve güncel hayattaki söz ve davranışlarının bidat ve hurafelerden arınmasına katkı sağlayacaktır. Furûku'l-Luğa çalışmaları, kavramlar arası farkları ortaya koyarak ilim erbabının doğru tespitler yapmasına fayda sağlayacaktır.

Kaynakça

- Abdilcebbâr, Ebü'l-Hasen Kâdî'l-kudât. *Şerhu'l-usûli'l-hamse*. Kahire: Mektebetu Vehbe, 1996.
- Abdülbâki, Muhammed Fuad. *el-Mucemu'l-mufehres li elfazi'l-Kur'ân-ı Kerîm*. Kahire: Daru'l-Hadis, 1324 h.
- Ahmet b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsned*, Kahire: Müessesetü'r Risale, 2001.
- Apaydın, H. Yunus. "Hata". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/437. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Arı, Abdusselam. "Yetim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43/501. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Askerî, Ebu Hilal Hüseyin b. Abdullah. *el-Furûku'l-luğâvi*. Kahire: Daru'l-İlmi ve's-Sekâfeti, trz.
- Altuntaş, Halil. "el-Vucûh ve'n-Nezâir". *Diyanet Dergisi* 26/1 (Bahar 1990), 13-29.
- Bebek, Adil. "Kebire". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 25/163-164. Ankara: TDV Yayınları, 2002
- "Günah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/282. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Beğâvî, Ebu Muhammed el-Hüseyin b. Mesud Muhyî's-Sünne. *Şerhu's-sünne*. Dimeşk: elMektebetü'l-İslâmî, 1983.
- , *Meâlimu't-tenzîl fi tefsiri'l Kur'ân*. Riyâd: Dâru Taybe, 1997.
- Beydâvî, Ebû Saîd Nasiruddin Abdullah b. Ömer Muhammed. *Envaru't-tenzil ve esraru't-te'vil*. Beyrut: Daru İhya-i't-Turasi'l-Arabi, 1418 h.
- Boynukalın, Ertuğrul. "Yemin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43/417. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

- Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah. *el-Câmiu'l-musned es-sahîhu'l-muhtasar min umûri-Resûlillahi (s.a.v) ve sunenihi ve eyyâmîhi*. Beyrut: Dâru Tûkî'n Necât, 1422 h.
- Cevherî, Ebu Nasr İsmail b. Hammâd. *Es-Sihâh tâcu'l-luğati ve sihâhu'l-Arabîyye*. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-İlmi Daru'l- İlm li'l-Melâyin, Beyrut: 1987.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *Kitabu't-Ta'rifât*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünen-i ebî Dâvûd*. Beyrut: el-Mektebetü'l Asriyye, trsz.
- Ebu's-Suûd, el-İmâdî Muhammed b. Muhammed b. Mustafa. *İrşâdu'l-aklil's-selîm ila mezâyâ'l-kitâbi'l-kerîm*. Beyrut, Dâru İhya-i't-Turâsî'l-Arabi, Trsz.
- Ezdî, Ebu Bekr Muhammed b. el-Hasan b. Düreyd. *Cemheretu'l-luğa*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-İlmi li'l-Melayin, 1987.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbu'l-luğa*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâ-i't-Turâsî'l-Arabi,2001.
- Ferâhidî, Halil b. Ahmet. *Kitâbu'l-âyn*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Mektebetu'l- Hilâl, trsz.
- Fîrûzâbâdî, Mecduddin Ebu Tahir Muhammed b. Yakub. *Besâiru'z-zevi't-temyîz fi letâi'l- kitabi'l-azîz*. Kahire: el-Meclisu'l-A'la li's-Şuûni'l-İslamiyye, 1996.
- , *el-Kamusu'l-muhit*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2005.
- Gül, Habip. "Kur'an Çevirilerinde Vucûh-Nezâir İlminin Önemi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11/59 (Ekim 2018), 1315-1326
- Halebî, Ebu'l-Abbas Şihabuddin es-Semin. *Umdetu'l-hüffâz fi tefsîri eşrefi'l-elfâz*. Beyrut:Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.
- Harman, Ömer Faruk. "Günah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/278. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Herevî, Ebu Ubeyd Ahmed b. Muhammed. *el-Ğarîbîn fi'l-Kurani' ve'l-hadis*. El-Memleketu'l-Arabiyettu's-Suûdiyye: Mektebetu Nezar Mustafa el-Bâz, 1999.
- İbn Âtiyye, Ebu Muhammed Abdulhak b. Galib b. Abdurrahman. *el-Muharreru'l-veciz fi tefsîri'l-kitabi'l azîz*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1422 h.
- İbn Ebî Zemenin, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. İsa b. Muhammed. *Tefsiru'l-Kur'ani'l-azîz*. Kahire: el-Faruku'l-Hadîse, 2002.
- İbn Faris, Ebu'l-Hüseyn b. Zekeriyya. *Mu'cemu mekâyisu'l-luğa*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr,1999.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: DâruSadr,1414 h.
- İbni Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-azim*. Beyrut, Daru'l-Kurâni'l-Kerîm,1981.
- Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Ragîb. *Müfredat fi garîbi'l- Kur'ân*. Beyrut: Dârü's-Şamiyye, 1991.
- Karagöz, Mustafa. "İbn Teymiye'nin Vucûh ve Nezâir Tanımının Etkileri ve Sorunları". *Bi-limnâme*, 36/2 (Bahar 2018), 261-291.
- Karaman, Hayrettin-Mustafa Çağrırcı-İ. Kâfi Dönmez-Sadrettin Gümüş. *Kur'ân YoluMeâli*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 2016.
- Kefevî, Eyyub b. Musa el-Hüseynî Ebu'l-Beka. *el-Külliyat*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, trsz.
- Kılıç, Hulusi. "Furûk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/222. İstanbul: TDV Yayınları,1996.
- Kılıç, Sadık. *Kur'an'da Günah Kavramı*. Konya: Hibaş Yayınları, 1. Basım, 1984.
- Kurtûbî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmet Şemsu'd-Din. *el-Câmi' li âhkâmi'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l Kutubi'l-Misriyye, 1964.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed. *en-Nüketu ve'l-uyûn*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l İlmiyye, trsz.
- Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmet b. Mahmûd. *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*.Beyrut: Dâru'l Kelemi't-Tayyib, 1998.

- Râzî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. el-Hasan b. el-Hüseyn Fahreddin. *Mefatihü'l-Gayb=et-Tefsîru'l-Kebîr*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1420 h.
- Sa'lebî, Ahmed b. Muhammed b. İbrahim Ebû İshâk. *el-Keşfu ve'l-beyânü an tefsîri'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru İhyâ-it-Turâsi'l-Arabî, 2002
- Sem'ânî, Ebu'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed. *Tefsîru'l-Kur'ân*. Riyâd: Dâru'l-Vatan, 1997.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebi Bekr Celâluddin. *Durru'l-Mensûr*. Beyrut: Daru'l-Fikr, trsz. -----, *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*. Mısır: el-Hey'etü'l-Mısriyyetu'l-Âmmetu li'l-Kitâbi, 1974.
- Suyûtî-Mâhâllî, Celâluddin. *Celaleyn*. Kahire: Daru'l-Hadis, trsz
- Şehrezûrî, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhaddîn Abdirrahmân b. Mûsâ. *el-Fetâvâve mesâilu İbn's-Salâh fi't-tefsîri ve'l-hadîsi ve'l-usûli ve'l-fıkhi*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1986.
- Tâberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmiu'l-beyân fi te'vîli âyi'l-Kur'ân*. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetu'r- Risâle, 2000.
- Türkmen, Sabri. "Furûk İlmi Açısından Ecr, Sevap ve Ceza Kelimelerinin Kur'an'daki Kullanımları". *İnönü İlahiyat Dergisi* 4/1 (Bahar 2013), 155-170. -----, *Kur'an-ı Kerim'de Anlam İncelikleri*. İstanbul: Çıra Akademi Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Yılmaz, Muhammet. "Kur'an'da Büyük Günah Kavramı". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 15/2(Bahar2011),255-276.
- Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî Ebu'l-Fayz Murtazâ. *Tâcu'l-arus min cevahiri'l-kamus*, 40 Cilt. Küveyt: Daru'l-Hidâye, trsz.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Amr b. Ahmed Carullah. *Esâsu'l-belâğâ*. 2 Cilt. Beyrut:Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1998.
- Zerkeşî, Ebû Abdullah Bedruddin Muhammed b. Abdullah b. Bahadır. *el-Burhân fi ulûmi'l-Kur'an*. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabîyye, 1957.

STRUCTURED ABSTRACT

The Quran is the revelation that is guaranteed that it will not be interfered with until the Day of Judgment. However, after the Prophet, it is seen that words that are synonymous or have close meaning are generally used interchangeably, even if not intentionally. These words were used carefully by the experts in the early periods, but as time passed, the scientists used these words interchangeably. These inattentive uses have caused some words to be used in a way that does not fit their context. This situation may cause the Quran to be distorted and misunderstood in terms of meaning even if the word is preserved.

Vücuḥ, which is related to the meaning of words, means using a word in many meanings, nezâir means using more than one word for the same meaning or close meaning. Words with the same meaning in Arabic may have subtle differences that can be distinguished from each other. Furûku'l-lluḡ is a semantic science that tries to determine the meaning differences between these words in the enlightenment of Vücuḥ and Nezâir.

Different words express the words and behaviors defined as sin. Although these words are too many, the concepts of kebire / kebair, ism, zenb, hata, vizr, hub, hins, sey-yie and lemem are used directly in the meaning of sin. Even though these words generally mean, it can be seen that these words differ from each other with subtle differences in meaning, when considering both its main meaning and the meaning it has gained in the process of revelation. In this study, the differences in meaning between the words used in the meaning of sin and with different styles in the Quran will be emphasized.

In the Quran, it is seen that the words kabir / kabair, ism, vizr, zenb, fault ', hub, hins, sayyie and lemem are used as the direct equivalent of the concept of sin. It can be said that this richness of meaning arises from the differences in the size, content, purpose, process, result and punishment of the sin committed. The concept of kaaba, which is a plural kebâir, is a general word that includes the concepts that are mentioned as major sin in the Quran because it has a great meaning and qualifies other concepts of sin. This word includes sin, the magnitude of sin, and other words and deeds that are considered sin. Because the words like (اثم ، حوبا ، الحنث) is characterized by the concept of kebîr. For the word Ism, there is a meaning of willfulness and being conscious in the sin committed. Therefore, the name does not cover the sins that are committed wrongly and involuntarily. Ism, which has the main mean does not improved and falled behind, The committed sin can cause people and society not to progress and slow down spiritually and to fall behind in the hereafter compared to those who do more good. Zenb, which

occurs as a result of mistake and disobedience, refers to the sins committed against the rules and laws protected by the society, Allah and individuals, regardless of whether the committed sin is intentional or unintentional. The concept of hate means to commit a sin intentionally or unintentionally. It is separated from other sins in the sense of being able to commit a sin without malice, unintentional and unconsciousness. The word vizr means power, support, load, weight, delay and slow down. The Emperor's assistant is called vizier, because he support the Emperor. The vizr has created weight and burden on human beings due to the fact that he stops him from obedience to his Lord and makes him lazy, slows down, and sins committed. The Hub, which means to prevent, retain and forbid, has become a name for the sins committed in this regard because it keeps its owner from good deeds and interferes with the orphan and her/his property. Hins means to incline. It means that a person who is not a obliged reaches the age of sin and tends to sin when he becomes mature. While the mistakes and evils that someone did before the Hins age do not require questioning, the person is responsible for all his words and actions as he enters the Hins age. It require questioning in this World and the hereafter. It can be said that the word Sayyie expresses the bad and not good as opposed to the happy, pleasant and beautiful meanings, and as a requirement, it includes all sins. Even though it refers to sin, it has been concluded that the word seyyie is mentioned in the Quran in return for the concept of major sin, meaning minor sin. The word lemem includes small sins that are limited to do, occasionally done, not insisted on, that can only be inclined to great sin and repented. Compared to the word lemem in the Quran, the meaning and usage of sayyie is wide, it includes all evil.

The meanings of a concept before, during and after revelation play an important role in understanding the Quran correctly. Therefore, it is necessary to know the subtle differences between the semantic analysis of words and the concepts known as synonyms or close meaning. Words whose meanings are not known correctly may lead to misunderstanding the Quran and giving erroneous judgments, and the formation of bidad thoughts and practices that are not in religion. For this reason, Furuku'l-luğa Studies are important in the context of Vücuuh and Nezair.